

Hur gemensam är integrationspolitiken i Europa?

av Yves Zenou

I Lissabonstrategin anges en förhoppning om att EU före år 2010 ska "bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning". Avgörande för EU:s chanser att nå ett sådant mål är att fler människor kommer i arbete. Problemet är att många fortfarande är utanför arbetsmarknaden, särskilt de som är födda utomlands eller de som har en utländsk bakgrund. Integrationen av dessa människor är således avgörande för att nå Lissabonmålen och den europeiska integrationspolitiken måste spela en viktigare roll i Europa. Hur kan vi integrera individer med utländsk bakgrund på arbetsmarknaden? Måste vi ha en gemensam integrationspolitik i Europa för att nå detta mål? Spelar det någon roll om integrationspolitiken skiljer sig åt mellan olika länder? Vilken betydelse har det för Europa att vi är olika på detta område? Kan vi inte lära från varandras upplevelser? Syftet med detta kapitel är att svara på de här frågorna genom att framhäva hur viktig etnisk identitet är när man genomför en integrationspolitik.

Integration används i många fall som en konceptuell motpol till segregationsbegreppet. Begreppet kan användas på både samhälls- och individnivå. Dels kan ett samhälle beskrivas som mer eller mindre integrerat, dels kan individer (eller grupper av individer) vara mer eller mindre integrerade. I detta kapitel betraktas integration som något som endast rör samhälleliga minoritetsgrupper i deras försök att bli accepterade av eller anpassa sig till majoritetssamhället. Vi kommer att studera *kulturell integration*, som avser huruvida för

majoritetssamhället grundläggande normer och värderingar anammas av befintliga minoritetsgrupper samt om det finns en öppenhet från majoritetssamhällets sida gentemot förekommande kulturer inom minoritetsgrupperna. Vi kommer också att studera *ekonomisk integration*, som mäter hur minoritetsgrupper kommer in på arbetsmarknaden. I detta kapitel definieras ”invandrare” som individer med utländsk bakgrund oavsett om de är födda utomlands eller i landet till vilket de har invandrat.

Det finns två aspekter på en integrationspolitik. Den första (kulturell integration) har en *direkt* påverkan på invandrades beteende gentemot det nya landet, i synnerhet på hur dessa invandrare vill integreras. Den andra (ekonomisk integration) påverkar på ett *indirekt* sätt integrationen av invandrare genom arbetsmarknaden.

Den första aspekten på integrationspolitiken (kulturell integration) innebär att en regering påverkar invandrades ”identitet”. Invandrare lever ofta i ett förhållande till åtminstone två kulturer, dels deras etniska bakgrundskultur (minoritetskulturen), dels majoritetskulturen i landet där de bor. Olika europeiska länder har olika syn på sin ”direkta” integrationspolitik och under senare år har det funnits en tydlig förändring i inställningen till frågan om mångfald (integration) kontra assimilation. Vissa länder tycker att en lyckad integrationspolitik är när invandrare lämnar sin bakgrundskultur och ”assimileras” till den nya kulturen. Den franska modellen är ett exempel där man vill assimilera snarare än integrera. Belgien, Danmark, Nederländerna och Tyskland delar en sådan syn på integration av invandrare. Ett tydligt exempel på en ”direkt” integrationspolitik är den franska lagen om religiösa symboler i skolan. Sedan hösten 2004 är religiösa symboler förbjudna i skolan i Frankrike. Det innebär att muslimska flickor inte längre får bära slöja i skolan. Med en sådan lag tvingas invandrare att lämna sin ursprungskultur och välja den franska kulturen.

Andra länder tycker att en lyckad ”direkt” integrationspolitik är att invandrare kan behålla sin ursprungskultur och samtidigt acceptera den nya kulturen (eller åtminstone inte förkasta den). Det är den engelska modellen. Ett exempel på en direkt integrationspolicy under den engelska modellen är när man vill påverka språkkunskaper för

invandrare. Alla europeiska länder har introduktionsprogram som riktar sig till nyanlända invandrare. Språkutbildning är ett viktigt inslag. Genom att förbättra språket hjälper man invandrare att komma in snabbare i det nya landet utan att överge den egna kulturen.

Man kan också påverka invandrades integration genom en arbetsmarknadspolicy (ekonomisk integration). Som exempel kan nämnas Sverige som 2007 genomförde en politik riktad till nyanlända invandrare – instegsjobb. Denna politik innebär en subventionerad anställning inom privat eller offentlig sektor för asylsökande som fått uppehållstillstånd, kvotflyktingar och dessa gruppers anhöriga under de första 18 månaderna efter uppehållstillstånd.

Det finns självklart ett samband mellan de två olika typerna av integrationsåtgärder (direkt och indirekt). Till exempel kan invandrare, genom att förkasta majoritetskulturen i det landet där de bor, ha svårt att komma in på arbetsmarknaden. Jag kommer därför att här undersöka sambandet mellan etnisk identitet och invandrades arbetsmarknadsutfall. Frågan är om det finns ett pris att betala när man förkastar majoritetskulturen? Intressant är även om det är möjligt för invandrare att behålla sin etniska bakgrundskultur och samtidigt anamma majoritetskulturen i det landet där de bor och ändå klara sig på arbetsmarknaden.

Kapitlet är disponerat enligt följande. I första delen beskriver jag hur arbetsmarknadssituationen ser ut för invandrare i de flesta av Europas länder. Vi kommer att se att invandrades ställning på arbetsmarknaden är svagare än för infödda. Det finns olika förklaringar till detta, såsom diskriminering, brist på språkkunskaper, låg utbildning, segregering, bristande tillgång till de sociala nätverk där många jobb tillsätts, och så vidare. Jag fokuserar sedan på en viktig aspekt av dessa förklaringar: Påverkar integrationspolitiken individens val av identitet? Följaktligen ska jag undersöka om integrationspolitiken kan påverka arbetsmarknadsutfallet för invandrare. I följande avsnitt definieras ”etnisk identitet”, och jag studerar vad som påverkar individens val av en sådan identitet. I det fjärde avsnittet undersöks sambandet mellan etnisk identitet och invandrades arbetsmarknadsutfall i olika europeiska länder (England, Tyskland och Sverige). Det femte avsnittet beskriver olika integrationspolicies som genomförts i olika europeiska länder. Vi

kommer att se att det *inte* finns någon gemensam integrationspolitik i Europa. Jag hävdar i detta avsnitt att boendemiljön är den viktigaste länken mellan den direkta och den indirekta integrationspolicyn. En lyckad integrationspolitik måste sålunda utgå ifrån boendemiljön och inte nödvändigtvis från arbetsmarknaden. Kapitlet avslutas med att beskriva olika integrationsåtgärder genomförda i olika europeiska länder, men också i USA.

Arbetsmarknadssituationen för invandrade i Europa

I alla Europas länder har invandrare svårt att komma in på arbetsmarknaden. Arbetsmarknaden är i sig avgörande för hur invandrade individer integreras i sina nya hemländer. Generellt sett är invandrades ställning på arbetsmarknaden svagare än för infödda. Detta visas tydligt i Tabell 1 som redovisar invandrades relativa position på arbetsmarknaden i 11 europeiska länder.

I samtliga länder är arbetslösheten bland invandrade individer större än för den infödda befolkningen. Det finns dock stora olikheter mellan länderna. I Sverige var 2,5 fler invandrare arbetslösa jämfört med infödda. I Storbritannien var motsvarande siffra 1,67 under 2004. Med några undantag är också arbetskraftsdeltagandet och andelen sysselsatta lägre för invandrade. Danmark utmärker sig som det land där invandrades arbetskraftsdeltagande och andel sysselsatta är allra lägst i förhållande till den inhemska befolkningen. Även Sverige tillhör den grupp länder där invandrades situation på arbetsmarknaden överlag är jämförelsevis svag. Övriga länder där invandrade har särskilt svag ställning på arbetsmarknaden jämfört med infödda är Nederländerna, Belgien och i viss mån Finland.

Varför har då invandrare så svårt att komma in på arbetsmarknaden i Europa? Det finns många förklaringar, men jag skall här fokusera på hur integrationspolitik kan påverka detta utfall. I synnerhet vill jag belysa hur *kulturell integration* (det vill säga valet av etnisk identitet) och *ekonomisk integration* påverkar tillståndet på arbetsmarknaden för invandrare, och sambandet mellan de två.

TABELL 1. ARBETSMARKNADSSITUATIONEN FÖR INVANDRADE JÄMFÖRT MED INFÖDDA, I ÅLDERSGRUPPEN 16–64 ÅR, FÖR NÅGRA EUROPEISKA LÄNDER, 1995, 2000, 2003 OCH 2004

	Arbetskraftsdeltagande kvot invandrad/infödd				Arbetslöshet kvot invandrad/infödd				Sysselsatta kvot invandrad/infödd			
	1995	2000	2003	2004	1995	2000	2003	2004	1995	2000	2003	2004
Österrike	1,06	1,05	1,04	0,97	1,66	2,06	1,89	2,56	1,03	1,00	0,99	0,90
Belgien	0,87	0,88	0,85	0,91	2,87	2,68	2,66	2,39	0,73	0,79	0,75	0,82
Danmark	0,64	0,66	0,65	0,67	3,23	2,65	2,24	2,39	0,53	0,61	0,62	0,62
Finland	0,86	0,95	0,93	0,91	1,54	2,65	1,75	2,51	0,76	0,76	0,85	0,76
Frankrike	0,92	0,91	0,91	0,93	1,92	2,18	2,20	2,01	0,81	0,80	0,80	0,83
Tyskland	0,93	0,90	0,90	0,88	2,00	1,71	1,82	1,77	0,86	0,85	0,82	0,81
Irland	0,94	0,95	0,96	0,94	1,50	1,47	1,46	1,53	0,88	0,93	0,94	0,92
Nederländerna	0,76	0,77	0,81	0,78	3,60	2,79	2,79	2,25	0,62	0,73	0,76	0,74
Spanien	1,11	1,09	1,15	1,14	1,00	1,11	1,34	1,23	1,11	1,07	1,10	1,11
Sverige	0,80	0,81	0,86	0,87	2,55	2,87	2,51	2,57	0,70	0,73	0,79	0,78
Storbritannien	0,86	0,86	0,88	0,90	1,68	1,84	1,69	1,67	0,81	0,82	0,85	0,87

Källa: Bearbetad statistik från OECD (European Union Labour Force Survey, befolkning 15–64 (data från Eurostat)), utom Danmark (befolkningsregister).

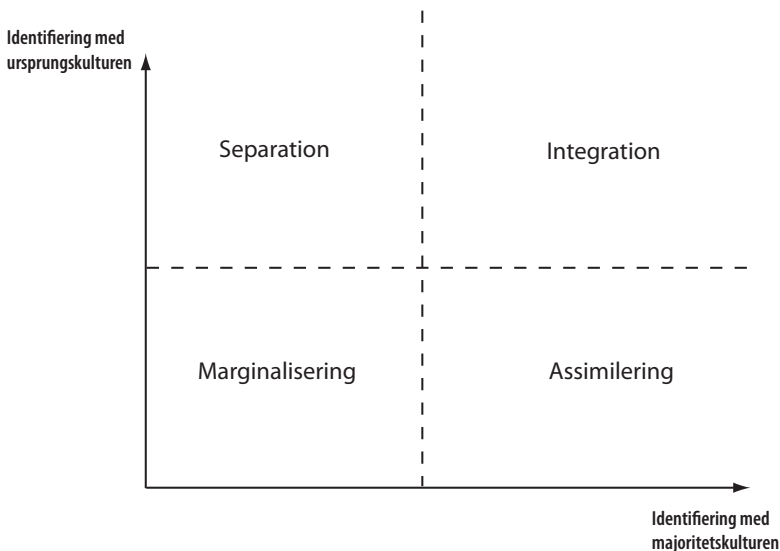
Kulturell integration: Vad påverkar etnisk identitet?

Låt oss börja med kulturell integration och fråga oss hur vi definierar etnisk identitet. Det finns en intressant litteratur inom psykologin som försöker definiera identitetsbegreppet för invandrare. Den kanadensiske professorn John W. Berry har utvecklat en *tvådimensionell struktur* för kulturell anpassning där identifikationen med majoritetskulturen respektive minoritetskulturen behandlas som separata begrepp. Detta ger en flexibel identitetsmodell där individer ges möjligheten att samtidigt identifiera sig med både majoritetskulturen och bakgrundskulturen. I denna struktur identifieras fyra olika kulturella identiteter (se Figur 1):

ASSIMILERING (A) innebär en stark samhörighet med majoritetskulturen, men en svag samhörighet med ursprungskulturen;
 INTEGRATION (I) innebär en stark förankring i både ursprungs- och majoritetskulturen;

SEPARATION (s) innebär en svag samhörighet med majoritetskulturen, men en stark förankring i ursprungskulturen;

MARGINALISERING (M) innebär en svag samhörighet med både majoritets och ursprungskulturen.

FIGUR 1. TVÅDIMENSIONELL DEFINITION AV ETNISK IDENTITET

Med hjälp av denna definition kan vi ge en mer noggrann förklaring av ”direkt” integration. För den franska modellen betyder det att invandrare måste assimileras och acceptera modell ”A” (assimilering) ovan. För den engelska modellen blir det identitet ”I” (integration) som uppmuntras. Observera att varken kulturell identitet ”S” (separation) eller ”M” (marginalisering) framhävs av en integrationspolicy.

Det finns olika faktorer som kan påverka en etnisk identitet. *Sociala normer* och *gruppträck* är två av dem. Man brukar tala om att det etableras sociala normer, det vill säga en uppsättning regler, som föreskriver hur individer bör agera för att tillhöra en given grupp eller samhälle och att dessa normer får en effekt på hur individer upplever kostnaden och nyttan av olika beslut och handlingar. Det finns studier av hur uppväxtmiljö och bostadsområde påverkar en

individens socialbidragsberoende, arbetslöshet och utbildningsval men också etnisk identitet. I synnerhet i miljöer där utanförskapet länge präglat människors vardag kan sociala normer utvecklas som går så långt som att säga att den som agerar målinriktat för att stärka sina livschanser sviker gruppens ideal. I USA har uppmärksammats att vissa svarta elever i utsatta områden väljer att anamma en *oppositionell identitet*, vilket innebär att de förkastar beteenden de upplever vara uttryck för den vita kulturen och dess sociala normer. Att vara duktig i skolan blir synonymt med att "låtsas vara vit" (*acting white*). Därmed skapas ett gruppträck som innebär att unga begåvningar med stark potential i skolan håller tillbaka sina prestationer. Detta beteende stämmer överens med kulturell identitet "S" (separation) som innebär en svag samhörighet med majoritetskulturen men en stark förankring i ursprungskulturen.

Föräldrar är centrala i att utveckla sina barns identitet genom att fostra, utbilda och överföra kunskaper, normer och värderingar. Beslutet att flytta till ett annat land och en annan kulturell miljö är ett drastiskt sätt att påverka sina barns uppväxt och framtid. I den nya miljön ändras förutsättningarna och drivkrafterna för föräldrars vilja och möjligheter att överföra kunskaper, normer och värderingar som främjar barnens framgång på arbetsmarknaden i det nya hemlandet. Språk, religion, normer, värderingar och beteendekoder är ju i olika grad lands- eller regionspecifika och i vissa fall till och med kvartersspecifika. Detta etniska, kulturella och/eller sociala kapital är en del av individens identitet. Det betyder att *boendesegregation* påverkar den etniska identiteten. Det är väl dokumenterat att det i de flesta europeiska länder finns en tydlig etnisk segregering med hög arbetslöshet och utbrett bidragsberoende i områden dominerade av invandrare och minoriteter. Isoleringen gör att man inte skaffar sig tillräckliga kunskaper i språket i landet där man bor på det sätt som man skulle göra om boendet var mer integrerat. Dessutom diskrimineras de som bor i invandratäta områden och de har få kontakter med arbetsgivare på den reguljära arbetsmarknaden. Diskriminering, boendesegregation eller andra inträdesbarriärer på arbetsmarknaden kan därmed få långsiktiga konsekvenser. Genom social normbildning, individens identitetsutveckling och familjers kulturöverföring kan förväntning-

ar om dåliga arbetsmarknadsutsikter, vare sig de är korrekta eller ej, bli självuppfyllande och självförstärkande.

Hur påverkar då dessa faktorer den etniska identiteten (definierad i Figur 1)? Låt oss undersöka hur det ser ut i några europeiska länder. I en studie från 2008 analyserar jag tillsammans med Harminder Battu vad som påverkar etnisk identitet i England. I Tabell 2 och 3 presenteras de andelar i olika invandrargrupper som har svarat på frågor om sitt förhållande till majoritetskulturen (Tabell 2) och till sin etniska bakgrundskultur (Tabell 3).

TABELL 2. PÅ MÅNGA SÄTT SER JAG MIG SJÄLV SOM BRITTISK (PROCENT)

Inställning	Karibisk	Indisk	Afrikansk-asiatisk	Pakistansk	Bangladeshisk	Kinesisk
Håller i hög grad med	20,09	13,98	25,79	22,53	14,23	10,00
Håller med	37,77	43,69	45,28	37,55	41,90	38,00
Ingen åsikt	8,30	13,40	10,69	16,21	20,55	11,00
Håller inte med	24,02	23,30	16,04	15,22	18,58	33,00
Håller inte med alls	9,83	5,63	2,20	8,50	4,74	8,00
Antal	458	515	318	506	253	100

Av dessa tabeller framgår att lite mer än 55 procent av alla grupper (förutom kineser) håller med om att de känner sig brittiska. Gruppen som identifierar sig mest med den brittiska kulturen är den afrikansk-asiatiska (71 procent. Med afrikansk-asiatisk avses de asiater som kommer från Afrika), och den som identifierar sig minst med den brittiska kulturen är den bangladeshiska (56 procent).

Tabell 3 bekräftar att det finns en stark etnisk identitet bland invandrare. Mer än 80 procent av individerna i alla grupper håller med om att de har en stark förankring i sin ursprungskultur. Medan det alltså finns ett signifikant antal invandrare som inte ser sig som brittiska, finns väldigt få som inte identifierar sig med sin ursprungskultur och -identitet. Om vi använder Berrys klassifikation (Figur 1) innebär detta att de flesta invandrare i England har kulturella identiteter som kan placeras i kategorierna ”integration” eller ”separation”.

TABELL 3. PÅ MÅNGA SÄTT SER JAG MIG SJÄLV SOM [SVARANDES ETNISKA TILLHÖRIGHET] (PROCENT)

Inställning	Karibisk	Indisk	Afrikansk-asiatisk	Pakistansk	Bangladeshisk	Kinesisk
Håller i hög grad med	49,89	39,81	43,71	44,36	49,61	53,00
Håller med	34,06	47,57	42,14	41,78	44,09	40,00
Ingen åsikt	6,50	7,18	8,80	9,70	2,75	1,00
Håller inte med	7,59	4,85	4,72	2,57	3,15	4,00
Håller inte med alls	1,95	0,58	0,63	1,58	0,39	2,00
Antal	461	515	318	505	254	100

Tabell 4 visar på en annan dimension av identitet – äktenskapet – och i synnerhet attityder gentemot blandäktenskap. Blandäktenskap anses å ena sidan vara ett mått på social assimilering. Å andra sidan ser vissa etniska och religiösa grupper blandäktenskap som ett hot som underminerar den etniska identiteten. En stor andel individer i de tre sydasiatiska grupperna menade att de i allra högsta grad motsatte sig blandäktenskap, och den pakistanska befolkningen visade sig vara mest negativ (37 procent av dem var mot blandäktenskap). En majoritet av individerna i de andra grupperna var inte emot blandäktenskap. Bland karibier, afrikanska asiater och kineser har de flesta inget emot blandäktenskap.

TABELL 4. OM EN NÄRA SLÄKTING SKULLE VILJA GIFTA SIG MED EN VIT PERSON (PROCENT)

Inställning	Karibisk	Indisk	Afrikansk-asiatisk	Pakistansk	Bangladeshisk	Kinesisk
Spelar ingen roll	82,43	51,87	66,25	38,61	49,60	84,69
Spelar liten roll	6,51	10,02	11,04	11,09	9,20	6,12
Spelar stor roll	8,24	27,89	13,56	36,83	33,20	7,14
Ingen åsikt	2,82	10,22	9,15	13,47	8,00	2,05
Antal	461	509	317	505	250	98

Oppositionell identitet innebär att en invandrare förkastar beteenden som han/hon upplever vara uttryck för den vita kulturen och dess sociala normer (se ovan). Vad är det då som bestämmer den? En person med oppositionell identitet definieras i enlighet med Tabell 5.

TABELL 5. OPPOSITIONELL IDENTITET

Variabel	Beskrivning	Snitt	Standardavvikelse
Icke-brittisk	1 om "håller inte med alls" om att jag på många sätt ser mig själv som Brittisk", 0 annars.	0,067	0,250
Etnisk	1 om "håller i hög grad med" om att jag på många sätt ser mig själv som [svarandes etniska tillhörighet], 0 annars.	0,456	0,498
Mot blandäktenskap	1 om det spelar stor roll om en nära släkting skulle vilja gifta sig med en vit person, 0 annars.	0,190	0,392
Oppositionell	1 om en person är oerhört oppositionell (det vill säga åtminstone två av "Icke-brittisk", "Etnisk" eller "Mot blandäktenskap" måste vara lika med 1), 0 annars.	0,087	0,282

Av Tabell 5 framgår att 8,7 procent av vad vi kan kalla "etniska individer" är oerhört oppositionella (det vill säga att de "inte alls håller med om att jag på många sätt ser mig själv som brittisk", de "håller i hög grad med om att de på många sätt ser sig själva som tillhöriga den egna etniska tillhörigheten", samt att de anser att "det spelar stor roll om en nära släkting skulle vilja gifta sig med en vit person").

Låt oss nu studera hur graden av oppositionell identitet varierar med de olika faktorer som presenterade ovan. Det är mer sannolikt att invandrare som utsatts för rasistiska påhopp är mer negativt inställda till den brittiska kulturen och allt som är sammankopplat med den, som till exempel blandäktenskap. Däremot stärker det inte tillhörigheten till den egna gruppen. Det finns ett positivt samband mellan arrangerade äktenskap och oppositionell identitet. Att vara gift med någon från en annan kultur är ett tecken på att man accepterar den

vita normen och att man ser sig själv som brittisk; något som alltså är mindre populärt bland personer som ingått arrangerade äktenskap.

Goda språkkunskaper är avgörande vid valet av identitet. I synnerhet visar de som talar flytande engelska en mindre oppositionell identitet. Språkbehärskning hjälper individer att ta till sig majoritetsnormens värderingar. Det är mindre sannolikt att den som är född i Storbritannien utvecklar en oppositionell identitet. Ju längre en individ vistats i Storbritannien desto lägre sannolikhet att han/hon förkastar den brittiska kulturen.

Slutligen har *boendesegregation* en avgörande roll vad gäller etnisk identitet. De som bor i invandrartäta områden (definierat som att mer än en tredjedel av den lokala befolkningen i området hör till samma etniska grupp) har nämligen en högre sannolikhet att vara oppositionella. De känner sig inte brittiska och identifierar sig starkt med sin bakgrundskultur.

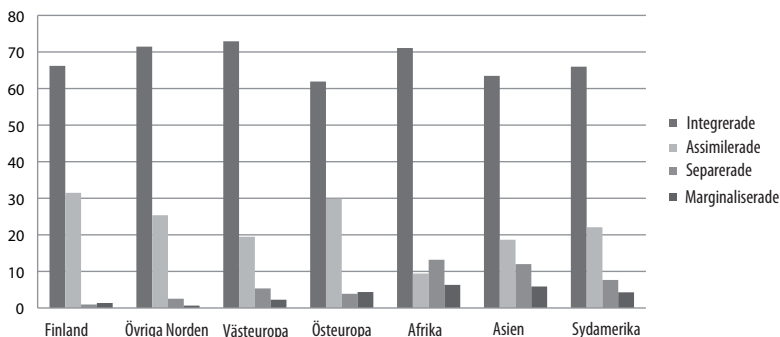
Sambandet mellan boendesegregation och etnisk identitet är en viktig aspekt av integrationspolitiken. Om en individ med utländsk bakgrund bor isolerad från personer ur majoritetskulturen är det svårt för honom/henne att integreras. Incitamenten för att lära sig språket blir låga och de "lokala" sociala normerna blir starka. Det innebär att en sådan individ med stor sannolikhet kommer att vara "separerad" (se Figur 1) och utanför arbetsmarknaden. Boendemiljön är således avgörande för att en person inte ska förkasta majoritetskulturen och en lyckad integrationspolitik måste alltså ta hänsyn till detta.

Det finns en intressant studie av Amelie Constant, Liliya Gataullina och Klaus F. Zimmermann som undersöker graden av minoritetsidentitet och tysk identitet hos utrikesfödda i Tyskland. Studien finner att utbildning som har skaffats före invandringstillfället har en negativ inverkan på hur invandrare identifierar sig med tysk kultur, medan utbildning införskaffad efter invandringstillfället inte har någon betydelse. I en liknande studie undersöks hur identiteten växer fram hos utrikesfödda i Tyskland. Precis som i England visar resultaten att ålder vid invandringstillfället har betydelse. Yngre invandrare känner en starkare samhörighet med den tyska kulturen genom att de i högre grad uppvisar en integrerad eller assimilerad identitet jämfört med äldre invandrare. Samtidigt visas att individer som skaffat

högre utbildning före invandringstillfället snarare har en integrerad än en assimilerad identitet (se Figur 1). Utbildning från före invandringstillfället verkar därmed vara förknippad med en starkare vilja att bevara kopplingen till ursprungskulturen. Slutligen framgår att sannolikheten att tillhöra en viss identitetskategori är beroende av nationell bakgrund. Turkiska invandrare har till exempel den svagaste kopplingen till den tyska kulturen medan spanska invandrare har den starkaste.

I en ny studie av två svenska forskare, Lena Nekby och Magnus Rödin, analyseras frågan om etnisk identitet i Sverige. Figur 2 visar andelen assimilerade, integrerade, separerade och marginaliserade för olika nationella bakgrundsgrupper. Av Figur 2 framgår att den integrerade identiteten (I) är den vanligast förekommande i samtliga grupper. Andelen assimilerade är högst bland de med finländsk och östeuropeisk bakgrund medan andelen separerade och marginaliserade är högst i grupperna med icke-europeisk bakgrund, även om andelen marginaliserade är låg i samtliga grupper. Det visar sig också att när fördelningen mellan de fyra identitetskategorierna i respektive bakgrundsgrupp undersöks med uppdelning på infödda respektive utrikes födda är skillnaderna bara marginella. Detta tyder på att vara född i eller utanför Sverige inte har så stor betydelse för vilken identitetskategori man tillhör.

Resultaten för samtliga individer visar också att känslan av samhörighet med den svenska majoritetskulturen inte är systematiskt sammankopplad med sannolikheten att känna stark samhörighet med minoritetskulturen. Detta innebär att identifikationen med bakgrundskulturen inte skiljer sig åt mellan de som känner och de som inte känner en samhörighet med den svenska kulturen. I övrigt finns inga andra systematiska skillnader mellan olika nationella grupper. Övriga demografiska egenskaper visar inget samband med styrkan av minoritetsidentiteten. Det finns därmed ingen skillnad mellan de invandrare som är födda i Sverige och de som är födda utomlands. Vi har sett ovan, att det finns en koppling mellan vistelsetid och identitet både i England och i Tyskland. Något samband finns dock inte i Nekbys och Rödins studie. Det kan bero på att de utrikesfödda som ingår i studien har invandrat till Sverige vid en relativt tidig ålder,

FIGUR 2. FÖRDELNING AV KULTURELLA IDENTITETER I NATIONELLA BAKGRUNDSGRUPPER

Källa: Nekby och Rödin (2007)

och därmed har de en lång vistelsetid i Sverige vid tidpunkten för enkätundersökningen. Avslutningsvis finner de att en avslutad gymnasieutbildning är signifikant förknippad med en högre grad av förankring i minoritetskulturen.

Sammantaget kan man identifiera olika faktorer som påverkar etnisk identitet i olika europeiska länder. I synnerhet har vi sett att boendesegregation spelar en avgörande roll vad gäller etnisk identitet. Jag vill nu försätta med att belysa hur etnisk identitet påverkar invandrades ekonomiska integration.

Ekonomisk integration: Hur etnisk identitet påverkar arbetsmarknadsutfall i Europa?

Få studier har undersökt sambandet mellan etnisk identitet och arbetsmarknadsutfall för individer med utländsk bakgrund. Vi ska nedan analysera detta samband utifrån de få studier, beskrivna ovan, som finns på England, Tyskland och Sverige.

Hur högt är priset invandrare betalar, som väljer en oppositionell identitet? Tanken är att vita har bättre kontaktnät, vilket gör att de icke-vita som väljer att identifiera sig med majoritetskulturen och att interagera med de vita har större chans till sysselsättning jämfört med

de som förkastar majoritetskulturen till förmån för bakgrundskulturen. I min studie tillsammans med Harminder Battu från Storbritannien visas att icke-vita som starkt motsätter sig en brittisk identitet (se Tabell 1) har lägre sannolikhet att vara sysselsatta. De har faktiskt sju procentenheter lägre chans att vara sysselsatta jämfört med de som inte är oppositionella. Däremot finns det inget "straff" på arbetsmarknaden för icke-oppositionella individer som starkt identifierar sig med sin bakgrundskultur. Det finns också en kostnad att vara emot blandat äktenskap; personer som bryr sig om i fall en nära släkting skulle vilja gifta sig med en vit person har lägre sannolikhet att vara sysselsatta.

I två studier har Klaus F. Zimmermann och hans medarbetare undersökt sambandet mellan identitetskategorierna, som de definierades i Figur 1 ovan (det vill säga integration, assimilation, separation samt marginalisering), och sannolikheten att vara sysselsatt i Tyskland. De finner inga systematiska skillnader i sysselsättning mellan assimilerade och integrerade män, men däremot mellan assimilerade och integrerade kvinnor till de sistnämndas fördel. Samtidigt visar resultaten att sannolikheten för att vara sysselsatt, oavsett kön, är signifikant lägre för separerade och marginaliserade jämfört med assimilerade. Detta kan tolkas som att en stark minoritetsidentitet inte har någon negativ effekt på chansen att vara sysselsatt givet att den kombineras med en stark majoritetsidentitet.

Likväl som att identifikationen med den tyska majoritetskulturen kan öka sannolikheten för att vara anställd kan det faktum att vara anställd öka känslan av samhörighet med den tyska kulturen. Resultat som visar att de som identifierar sig med majoritetskulturen i högre grad är sysselsatta kan helt enkelt bero på att dessa individer har haft en god historisk arbetsmarknadssituation. Detta kan för det första ha ökat sannolikheten för att identifiera sig med majoritetskulturen och för det andra ökat sannolikheten till framtida sysselsättning.

I en studie av sambandet mellan kulturell identitet och sysselsättning i Sverige, utförd av Lena Nekby och Magnus Rödin, visas att det bara finns små skillnader i sysselsättning mellan individer med en integrerad identitet och de som har en assimilerad identitet. De integrerade har tre procentenheters lägre chans att vara sysselsatta

jämfört med de assimilerade. Individer med den separerade identiteten har däremot betydligt sämre sysselsättningschanser och har 8 procentenheter lägre sannolikhet att vara sysselsatta än de assimilerade. Skillnaderna i sysselsättning mellan olika kulturella identiteter visar sig vara ett manligt fenomen. Resultaten för män är snarlika de som gäller för hela gruppen medan resultaten för kvinnor inte visar några systematiska skillnader mellan de olika kulturella identiteterna vad gäller sysselsättning. Bland män är skillnaderna små mellan den integrerade och den assimilerade identiteten, medan den separerade identiteten har betydligt lägre sysselsättningschanser (9,5 procentenheter) jämfört med den assimilerade identiteten.

Alla studier tyder på att en stark identifikation med majoritetskulturen är det som är viktigt för att lyckas på arbetsmarknaden, och att graden av identifikation med bakgrundskulturen är mindre viktig. Eftersom boendesegregation påverkar etnisk identitet finns det ett starkt samband mellan segregation och ekonomisk integration. Tillsammans med Olof Åslund och John Östh har jag visat att de flyktingar i Sverige som 1990–1991 placerades på platser med dålig närhet till jobb hade lägre sysselsättning år 1999. Det finns alltså en långsiktig effekt av att hamna i en viss typ av miljö eftersom närheten till jobb påverkar möjligheten att komma i arbete. Boendemiljön är avgörande och syftet med en integrationspolitik bör vara att undvika segregering och i stället åstadkomma ett mer blandat boende. Resultatet kan bli att fler invandrare kommer i arbete.

Integrationspolitik i Europa

Nu kommer vi till huvudfrågan: Hur gemensam är Europas integrationspolitik? Vi har sett hur en etnisk identitet bestäms (kulturell integration) och hur den påverkar invandrades arbetsmarknadsutfall (ekonomisk integration). Jag skall nu presentera de olika integrationsåtgärder som genomförts i Europa och diskutera hur boendesegregation eller etnisk identitet påverkas av dessa åtgärder.

Introduktionsprogrammen riktar sig främst till nyanlända invandrare. I Tyskland och Nederländerna kan dock även invandrare som

bott länge i landet få ta del av programmet. Det finns ländervariationer vad gäller målgruppen. I de flesta länder är vissa grupper av nyanlända invandrare undantagna rätten till introduktionsprogram. I Sverige har alla nyanlända invandrare rätt till språkundervisning. Språkutbildningen har blivit alltmer omfattande för att man skall anses nå upp till rimliga språkrav. I Tyskland och Nederländerna erbjuds 600 lektionstimmar, i Frankrike 400 timmar och i Norge 250 timmar. I Sverige finns ett riktvärde på cirka 600 timmar men utbildningen kan vid behov göras längre. I Danmark räknar man med 15 månaders heltidsstudier för att nå upp till språkraven.

Under år 2000 antog den Europeiska gemenskapen två lagar (så kallade direktiv) som ämnar förhindra att människor i Europeiska unionen blir utsatta för diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung eller på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. I de två direktiven fastställs en rad principer som ger alla i EU ett gemensamt rättsligt minimiskydd mot diskriminering.

En väg att minska risken för diskriminering i arbetslivet är att använda ett anonymiserat anställningsförfarande. Genom att avidentifiera ansökningshandlingar ökar möjligheterna för att en person med utländskt namn eller bakgrund får möjlighet att komma till en intervju och därmed öka chanserna för att bli anställd. Ett försök med anonymiserade ansökningar genomförs inom den offentliga sektorn i Sverige.

Många europeiska länder försöker integrera invandrare genom att subventionera deras jobb på arbetsmarknaden. En sådan policy genomfördes i Sverige 2007 med så kallade *instegsjobb* för nyanlända invandrare. Målet med instegsjobb är att nyanlända invandrare snabbare ska få jobb och etablera sig på arbetsmarknaden genom att incitamenten stärks för arbetsgivare att anställa dem. Instegsjobben innebär att staten står för 75 procent av lönekostnaden för privata arbetsgivare och offentliga arbetsgivare som bedriver affärsverksamhet. För övriga offentliga arbetsgivare är nivån 50 procent.

Vi har sett exempel på olika åtgärder i Europa som försöker hjälpa invandrare att integreras. Men som vi konstaterat tidigare i detta kapitel så är en viktig del av integrationsprocessen att både den kul-

turella integrationen (identitet) och den ekonomiska integrationen (arbetsmarknaden) blir lyckosam – särskilt just därför att de är så intimt förknippade. Vi har tidigare sett att boendemiljön spelar en viktig roll för invandrades möjligheter att integreras i samhällslivet och att den har stort inflytande på identitetsvalet eftersom det är där man skapar sociala normer och påverkas av sina vänner (grupptricket). I segregerade områden (där de flesta invandrare bor) saknas de sociala nätverk som krävs för en effektiv matchning av invandrare och arbetsgivare. Där utvecklas också normer och värderingar som motverkar viljan till utbildning, arbete och integration. En framgångsrik integrationspolitik kräver en starkare fokus på de segregerade bostadsmiljöer som formar invandrades syn på sina livschanser. Med detta som utgångspunkt vill jag nu presentera en policy som genomförts först i England och sedan i Frankrike (men också i USA) och som tar bostadssegregationen på allvar genom att vitalisera de områden där invandrare fastnat i utanförskap.

Syftet med ett så kallat *enterprise zone*-, eller EZ-program är att revitalisera utsatta lokala områden. De har funnits sedan länge både i USA och i England. På senare tid har EZ-program även införts i Frankrike (*Zones Franches Urbaines*) och i Italien (*Area Contracts*). Vad som är gemensamt med samtliga program är tillgången till skattelättnader och andra bidrag riktade till utsatta områden.

EZ-begreppet utvecklades först i Storbritannien i början av 1980-talet. Målet var att vitalisera utsatta områden som inte kunde klara sig utan hjälp. År 1990 fanns 3 000 företag i nio stycken EZ-områden som skapade mer än 74 000 jobb. En tredjedel av jobben kom från industri-sektorn. År 1998 fanns det 32 stycken EZ-områden i England.

I Frankrike infördes denna policy för första gången den 14 november 1996. Det finns nu 44 ZFU i Frankrike. Policyn har skapat över 50 000 jobb per år under perioden 1997–2001 i programområden som berör cirka 800 000 personer. Viktigt att poängtera är att denna statstödspolitik, likt den gemensamma jordbrukspolitiken, inte strider mot EU:s lagar.

Politiken går ut på att locka företag att etablera sig i segregerade områden. Politikerna kartlägger alla utsatta områden med egenskaper som hög arbetslöshet, hög fattigdom, hög kriminalitet eller

högt antal ungdomar utan utbildning. Alla företag som etablerar sig i dessa områden slipper betala skatt (sociala avgifter) under en viss period (typiskt är fem år). Tanken med denna policy är att minska ”avståndet” (såväl fysiskt som socialt) mellan invandrare och företag och hjälpa invandrare att komma in på arbetsmarknaden. I gengäld måste företagen anställda 20–30 procent av lokalbefolkningen.

Jämfört med de tidigare nämnda åtgärder som genomförs i Europa (introduktionsprogram, åtgärder mot diskriminering samt subventioner för företagen som anställer invandrare) lyckas denna *enterprise zone-policy* påverka både kulturell och ekonomisk integration. De invandrare som får jobb lämnar inte sin bostad eftersom deras jobb finns i området. De kan dessutom vara *förebilder* för de andra invandrare som inte har jobb och för ungdomar som bor i området. Det påverkar de sociala normerna och den etniska identiteten. Det är en viktig aspekt av en integrationspolitik eftersom man har observerat att folk ofta lämnar det segregerade området så fort de får ett jobb. Det innebär att området blir allt sämre. I USA har till exempel fler och fler svarta människor fått jobb (det finns numera en stabil svart medelsklass i USA) men samtidigt har de segregerade områdena där de flesta svarta bor förvärrats vad gäller arbetslöshet och kriminalitet. Utmaningen handlar om de normer och värderingar som utvecklas i miljöer där människor länge levt i utanförskap. När generation efter generation sett sina livschanser gå förlorade minskar viljan att utbilda sig, söka arbete och stå för sin egen försörjning.

Integration av tredjelandsmedborgare som bor och arbetar i EU har under de senaste åren blivit en allt viktigare fråga. Under Europeiska rådets möte 2002 beslutades att det skulle skapas ett nätverk av nationella kontaktpunkter på integrationsområdet. Vid rådets möte i juni 2003 bekräftades detta och kommissionen gavs i uppgift att utarbeta årliga rapporter om migration och integration. I sitt meddelande om invandring, integration och sysselsättning efterlyser kommissionen ett helhetsgrepp i integrationsfrågan. I november 2004 kom den första utgåvan av handboken om integrationsfrågor för beslutsfattare och de som arbetar med integrationsfrågor i praktiken (*Handbook on Integration for policy-makers and practitioners*). Integration är en stor

fråga inom flera av EU:s politikområden. Om man lyckas integrera invandrarna på arbetsmarknaden på ett effektivt och ansvarstagande sätt skulle detta vara ett viktigt bidrag till Lissabonmålen.

Det finns således en *gemensam agenda (eller EU-direktiv) för integrationspolitiken* – en ram för integrationen av tredjelandsmedborgare inom Europeiska unionen – men det finns *ingen gemensam integrationspolitik* i Europa.

Det finns numera en stor vilja att föra en gemensam *migrationspolitik* i Europa. Som exempel kan nämnas att alla 27 presidenter och statsministrar inom EU den 16 oktober 2008 undertecknade *den europeiska pakt för invandring och asyl* som innehåller åtaganden inom områdena laglig invandring, olaglig invandring och återvändande, gränskontroll, asyl samt partnerskap med tredjeländer och främjande av synergier mellan migration och utveckling. Däremot finns det mindre intresse av en gemensam *integrationspolitik*.

Men behöver vi egentligen en gemensam integrationspolitik i Europa? Kanske inte. Hur kan länder som Frankrike och England som har 50-års erfarenhet av utomeuropeisk invandring från de gamla kolonierna bedriva en gemensam integrationspolitik med länder som Sverige, Polen eller Italien där utomeuropeisk invandring är ett relativt nytt fenomen? Min poäng här är att även om vi inte behöver en gemensam integrationspolitik i Europa kan de sistnämnda lära sig från de förstanämndas misstag och framgångar. Vi har sett att kopplingen mellan boendesegregation, etnisk identitet och arbetsmarknadsutfall är avgörande och jag vill påstå att en policy som *enterprise zone-program* kan fungera bra även i andra länder utöver England och Frankrike, och kunde fungera som åtgärd i hela Europa.

Europeiska länder kan också dra lärdom av integrationspolitiken i USA. En politik som aldrig genomfördes i Europa och som har funnit sedan 60-talet i USA kallas *Moving to Opportunity*-program. Den syftar till att främja livschanserna för ungdomar i segregerade områden. Programmen har genomförts i stora städer som Boston, Chicago, Los Angeles och New York och innebär att familjer i områden med hög arbetslöshet och fattigdom ges en möjlighet att flytta till områden med högre förvärvs- och utbildningsnivå liksom bättre skolor och utbildning. Programmet är frivilligt och omfattar familjer som bor i

områden där över 40 procent av befolkningen definieras som fattiga. Staten står för den merkostnad som uppstår när familjen ska byta från en billigare bostad till en dyrare. De ungdomar som berörs av programmet har i högre utsträckning än sina kamrater fullföljt sin skolgång, sökt sig till högre utbildning och läst vidare på universitetet. Därmed skapas förebilder i grupper som annars är dömda att vara förlorare på arbetsmarknaden. I USA tillämpas också ett program som kallas för *Busing*. Begåvade elever från utsatta områden får i programmen stöd av sina kommuner för att kunna ta sig till skolor och utbildning som präglas av arbetslust och en positiv syn på prestationer. Projekten har visat att elevernas betyg har förbättras och de flesta har läst vidare på universitet.

Det är viktigt att öka samarbetet mellan europeiska länder vad gäller integrationspolitik eftersom det finns en fri rörelse mellan olika europeiska länder. Det finns inte en enda europeisk identitet och det är därför svårt att enas om en gemensam integrationspolitik då etnisk identitet återspeglar varje lands historia. Vi kan dock se några åtgärder i en sådan politik som borde vara gemensamma, som till exempel *enterprise zone*-programmen. Som vi sett måste ett sådant samarbete på allvar ta hänsyn till boendemiljön och i synnerhet till sambandet mellan boendemiljön, etnisk identitet och arbetsmarknadsutfall. Invandrarna och individerna med utländsk bakgrund måste få kontaktytor med jobb och företag, annars kan problemen fortplanta sig vidare till nästa generation. Om den nya generation som växer upp ser att deras föräldrar sällan jobbar, så kommer en norm att utvecklas där arbete och utbildning inte ligger i fokus.

Källor och litteratur

Det är J.W. Berry som i sin artikel ”Immigration, Acculturation and Adaptation” (*Applied Psychology: An International Review*, nr 46, 1997) har utvecklat den tvådimensionella strukturen för kulturell anpassning där identifikationen med majoritetskulturen respektive minoritetskulturen behandlas som separata begrepp.

Teorier om sociala normer och gruppträck kommer från socio-

login där de mest citerade forskarna på området är M.S. Granovetter, "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness" (*American Journal of Sociology*, nr 91, 1985) och J.S. Coleman, *Foundations of Social Theory* (Harvard University Press, Harvard, 1990). Även inom nationalekonomin finns arbeten där sociala normer och gruppsyck har studerats. Se till exempel R. Benabou, "Workings of a City: Location, Education, and Production" (*Quarterly Journal of Economics*, nr 108, 1994), och A. Lindbeck, S. Nyberg & J.W. Weibull, "Norms and Economic Incentives in the Welfare State" (*Quarterly Journal of Economics*, nr 114, 1999). En bra artikel som visar hur nationalekonomer analyserar etnisk identitet är G.A. Akerlof & R.E. Kranton, "Economics of Identity" (*Quarterly Journal of Economics*, nr 115, 2000).

Begreppet *oppositionell identitet* kommer från J.W. Ainsworth-Darnell & D.B. Downey, "Assessing the Oppositional Culture Explanation for Racial/Ethnic Differences in School Performance" (*American Sociological Review*, nr 63, 1998). J.U. Ogbu, *Minority Education and Caste* (Academic Press, New York, 1978) är den första som har studerat *acting white*-fenomenet. Det finns också modeller inom nationalekonomin som analyserar sådana frågor, se exempelvis D. Austen-Smith & R.D. Fryer, "An Economic Analysis of Acting White" (*Quarterly Journal of Economics*, nr 120, 2005), och H. Battu, M. McDonald & Y. Zenou, "Oppositional Identities and the Labor Market" (*Journal of Population Economics*, nr 20, 2007).

Två omfattande litteraturöversikter om etnisk identitet och arbetsmarknad finner man i A. Sjögren & Y. Zenou, "Integration eller utanförskap? En teoriöversikt" (*Ekonomisk Debatt*, nr 3, 2007), som fokuserar på de teoretiska aspekterna, medan L. Nekby & M. Rödin, "Kulturell identitet och arbetsmarknaden" (*Rapport till Integrationsverket*, 2007) presenterar empiriska studier.

I kapitlet hänvisas till en empirisk studie om etnisk identitet i England och sambandet mellan identitet och sysselsättning. Studien i fråga redovisas i H. Battu & Y. Zenou, "Do Oppositional Identities Reduce Employment for Ethnic Minorities? Evidence from England" (Working paper, Stockholms Universitet, 2008).

De undersökningar av etnisk identitet i Tyskland och om sam-

bandet mellan identitet och arbetsmarknadsutfall som presenteras i kapitlet bygger på resultat redovisade i A. Constant, L. Gataullina & K.F. Zimmermann, "Gender, Ethnic Identity and Work" (IZA Discussion Paper nr 2420, 2006), och L. Zimmermann, K.F. Zimmermann & A. Constant, "Ethnic Self-Identification of First-Generation Immigrants" (*International Migration Review*, nr 41, 2007).

Den empiriska studien om etnisk identitet och sysselsättning i Sverige har utförts av L. Nekby & M. Rödin och redovisas i deras "Acculturation Identity and Labor Market Outcomes" (Working Paper, Stockholms Universitet, 2007).

Att boendemiljön kan ha långsiktiga effekter på arbetsmarknaden för invandrare i Sverige visas i Y. Zenou, O. Åslund & J. Östh, "Hur viktig är närheten till jobb för chanserna på arbetsmarknaden?" (*Ekonomisk Debatt*, nr 6, 2006), och O. Åslund, J. Östh & Y. Zenou, "How Crucial is Distance to Jobs for Ethnic Minorities? Old Question – Improved Answer" (Working Paper, Stockholms Universitet, 2008).

Det finns också studier som bara fokuserar på integration av muslimer i Europa. För England se A. Bisin, E. Patacchini, T. Verdier & Y. Zenou, "Are Muslim Immigrants Different in terms of Cultural Integration?" (*Journal of the European Economic Association*, nr 6, 2008), och A. Manning & S. Roy, "Culture Clash or Culture Club: The Identity and Values of Immigrants in Britain" (Working Paper, London School of Economics, 2006). För Tyskland se A. Constant, L. Gataullina & K.F. Zimmermann, "Clash of Cultures: Muslims and Christians in the Ethnosizing Process" (IZA Discussion Paper nr 2350, 2006).

Exempel på översikter om integrationspolitik i Europa är J. Ekberg, "Fungerar integrationspolitiken?" (*Ekonomisk Debatt*, nr 3, 2007), och J. Ekberg, "Kan invandrare bidra till att förvekliga målen i Lissabonstrategin" i S. Gustavsson, L. Oxelheim & N. Wahl (red.) *En gränslös europeisk arbetsmarknad?*, Europaperspektiv 2006 (Santérus förlag, Stockholm, 2006).

I S. Durlauf, "Neighborhood Effects" (*Handbook of Regional and Urban Economics*, nr 4, 2004) ges en god översikt över hur viktig boendemiljön är för att klara sig på arbetsmarknaden. För en översikt om sambandet mellan segregation och arbetsmarknadsutfall, se

Y. Zenou, *Urban Labor Economics* (Cambridge University Press, Cambridge, 2009).

En bra översikt om *enterprise zone*-program i England och USA kan hittas i W. Hyman, "Empowerment Zones, Enterprise Communities, Black Business, and Unemployment" (*Journal of Urban and Contemporary Law*, no 53, 1998). J. Potter & B. Moore, "UK Enterprise Zones and the Attraction of Inward Investment" (*Urban Studies*, no 37, 2000) har skrivit en intressant studie som utvärderar de olika *enterprise zones* som finns i England. När det gäller Frankrike finns en rapport som utvärderar *zones franches urbaines*-policyn, se *Rapport 2006 de l'Observatoire des Zones Franches Urbaines* (Ministère de la ville). En ny studie av Roland Rathelot & Patrick Sillard, "Zones franches urbaines: Quels effets sur l'emploi salarié et la création d'établissements?" (Working Paper INSEE-CREST, 2008) visar att det finns en positiv effekt av denna politik på sysselsättningen. Det finns även olika utvärderingar av *enterprise zone*-program i USA, se exempelvis L. Papke, "Tax Policy and Urban Development: Evidence from the Indiana Enterprise Zone Program" (*Journal of Public Economics*, nr 54, 1994), M.G. Boarnet & W.T. Bogart, "Enterprise Zones and Employment: Evidence from New Jersey" (*Journal of Urban Economics*, nr 40, 1996), och D. Bondonio & R.T. Greenbaum, "Do Local Tax Incentives Affect Economic Growth? What Mean Impact Miss in the Analysis of Enterprise Zone Policies" (*Regional Science and Urban Economics*, nr 37, 2007).

De så kallade *Moving to Opportunity*-programmen beskrivs i H.F. Ladd & J. Ludwig, "Federal Housing Assistance, Residential Relocation, and Educational Opportunities: Evidence from Baltimore" (*American Economic Review*, nr 87, 2001), L.F. Katz, J.R. Kling & J.B. Liebman, "Moving to Opportunity in Boston: Early Results of a Randomized Mobility Experiment" (*Quarterly Journal of Economics*, nr 116, 2001), E. Rosenbaum & L.E. Harris, "Residential Mobility and Opportunities: Early Impacts of the Moving to Opportunity Demonstration Program in Chicago" (*Housing Policy Debate*, nr 12, 2001), och J.R. Kling, J. Ludwig & L.F. Katz, "Neighborhood Effects on Crime for Female and Male Youth: Evidence from a Randomized Housing Voucher Experiment" (*Quarterly Journal of Economics*, nr 120, 2005).

För utvärderingar av den så kallade *busing*-policyn, se J. Guryan, "Desegregation and Black Dropout Rates" (*American Economic Review*, nr 94, 2004), och E. Cascio, N. Gordon, E. Lewis & S. Reber, "From Brown to Busing" (*Journal of Urban Economics*, nr 64, 2008).